

การบริหารสหกรณ์ออมทรัพย์ กับความรับผิดชอบต่อคุณภาพมาง

คุณปราโมทย์ สรวมนาม

ที่ปรึกษา ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด

การบริหารสหกรณ์ออมทรัพย์กับความรับผิดชอบ

อ. ปราโมทย์ ธรรมนาม

สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นสหกรณ์การเงิน มีการบริหารเชิงสถาบันการเงินในกระบวนการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์นั้น มิได้ดำเนินงานโดยบุคคลที่มีความรู้และประสบการณ์ในการบริหารการเงินดังเช่นสถาบันการเงิน เพราะหลักการของสหกรณ์นั้นเป็นเรื่องของการรวมกลุ่มของคน โดยใช้เงินเป็นเครื่องมือในการสร้างความสำเร็จให้กับสมาชิกตามหลักการและอุดมการณ์ของสหกรณ์ โดยมุ่งการช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สหกรณ์นั้นเป็นของสมาชิก บริหารโดยสมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ให้เป็นคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ และให้บริการแก่สมาชิก โดยมีฝ่ายจัดการเป็นผู้ปฏิบัติการทางด้านการบริหารและการบริการแก่สมาชิก

เครื่องมือในการดำเนินงานของสหกรณ์

ในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายจัดการต้องใช้เครื่องมือในการดำเนินงานร่วมกัน ดังนี้

- พระราชบัญญัติสหกรณ์
- ข้อบังคับสหกรณ์
- ระเบียบของสหกรณ์
- มติคณะกรรมการดำเนินการ หรือ มติของที่ประชุมใหญ่
- กฎกระทรวง
- ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์
- คำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์
- ประกาศนายทะเบียนสหกรณ์
- กฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

สำหรับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ ประกอบด้วยบุคคล ดังต่อไปนี้

- นายทะเบียนสหกรณ์
- คณะกรรมการดำเนินการ
- ผู้ตรวจสอบกิจการ
- ฝ่ายจัดการ
- สมาชิก

บุคคลที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ต่างมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบที่แตกต่างกันออกไป ตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบของสหกรณ์หรือกฎกระทรวง ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ คำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ หรือประกาศของนายทะเบียนสหกรณ์ ได้กำหนดไว้ สำหรับบุคคล หรือตำแหน่งใด และในที่นี้จะกล่าวถึงความรับผิดชอบในทางแพ่งที่อาจเกิดขึ้น เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้

- คณะกรรมการดำเนินการ
- ผู้จัดการ
- เจ้าหน้าที่สมาชิก

คณะกรรมการดำเนินการ ในพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 51 ได้บัญญัติไว้ดังนี้ “มาตรา 51 ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เป็นผู้ดำเนินกิจการและเป็นผู้แทนสหกรณ์ ในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก เพื่อหลายคน หรือผู้จัดการทำการแทนก็ได้”

สาระสำคัญของ มาตรา 51

- เป็นผู้ดำเนินกิจการ (เป็นตัวการ)
- เป็นผู้แทนสหกรณ์ (เป็นตัวแทน)
- เป็นผู้มอบอำนาจ (เป็นตัวการ)
- กรรมการ, ผู้จัดการ, ผู้ได้รับมอบอำนาจ (เป็นตัวแทน)

จะเห็นได้ว่า กรรมการดำเนินการสหกรณ์นั้น จะต้องรับผิดชอบต่อสหกรณ์ทั้งในฐานะตัวการและในฐานะตัวแทน ทั้งนี้ ต้องดูจากการกระทำเป็นเรื่อง ๆ ไป สำหรับความรับผิดชอบในฐานะตัวการนั้น กรรมการดำเนินการทุกคนต้องรับผิดชอบต่อร่วมกันทุกคน แม้จะมีความเห็นในเรื่องที่ดำเนินการนั้นแตกต่างกัน ส่วนจะไปไล่เบียดกันเองอย่างไรนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เช่น คณะกรรมการเงินกู้ ได้อนุมัติเงินกู้ให้แก่สมาชิกหรือสหกรณ์อื่น ไปแล้ว นำเรื่องที่ได้อนุมัติไปมาแจ้งให้คณะกรรมการดำเนินการรับทราบ ต่อมาปรากฏว่า หนี้เงินกู้รายนั้นเกิดเสียหาย เพราะความบกพร่องของกรรมการเงินกู้ คณะกรรมการดำเนินการทุกคน ต้องรับผิดชอบต่อสหกรณ์ เมื่อได้ร่วมกันรับผิดชอบต่อสหกรณ์แล้ว เห็นว่าคณะกรรมการเงินกู้ทำให้ตนต้องเสียหายอย่างไร ต้องไปไล่เบียดเองแก่กรรมการเงินกู้ แต่คณะกรรมการดำเนินการจะปฏิเสธ ความรับผิดชอบต่อสหกรณ์มิได้

คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เป็นผู้ดำเนินการกิจการสหกรณ์ ซึ่งเป็นเรื่องของการดำเนินการ โดยองค์คณะบุคคล ดังนั้น อำนาจกระทำต่าง ๆ จึงต้องเป็นไปตามมติ สำหรับเรื่องของการประชุม นั้น พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 20 ได้บัญญัติไว้ดังนี้

“มาตรา 20 ถ้าที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ลงมติอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบสหกรณ์ ระเบียบ หรือคำสั่งของนายทะเบียน ให้นายทะเบียนสหกรณ์ รอนายทะเบียนสหกรณ์ มีอำนาจสั่งยับยั้งหรือเพิกถอนมตินั้นได้”

ได้กล่าวในตอนต้นแล้วว่า วามติของคณะกรรมการดำเนินการและมติของที่ประชุมใหญ่ เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการดำเนินงานของสหกรณ์ ดังนั้น การลงมติของคณะกรรมการดำเนินการ หรือการลงมติของที่ประชุมใหญ่จะต้องไม่ฝ่าฝืนบทบัญญัติของมาตรา 20 ซึ่งนายทะเบียนหรือรอนายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งยับยั้ง หรือเพิกถอนมตินั้นได้ และการใช้อำนาจของรอนายทะเบียนสหกรณ์ในการสั่งยับยั้งหรือเพิกถอนมติที่ประชุมนั้น สามารถใช้อำนาจได้เลยไม่ต้องให้นายทะเบียนสหกรณ์มอบอำนาจให้เพราะกฎหมายได้ให้อำนาจไว้แก่รอนายทะเบียนสหกรณ์ไว้แล้ว

ในการดำเนินงานของสหกรณ์ หากเกิดความเสียหายขึ้นกับสหกรณ์ ไม่ว่าจะเกิดจากการกระทำของ กรรมการดำเนินการ หรือการกระทำของผู้จัดการ หรือเจ้าหน้าที่ หากสหกรณ์ไม่ร้องทุกข์หรือฟ้องคดี พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 231 ได้บัญญัติไว้ ดังนี้

“มาตรา 21 ในกรณีกรรมการ ผู้จัดการ หรือเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ทำให้สหกรณ์เสียหาย ถ้าสหกรณ์ไม่ร้องทุกข์หรือฟ้องคดี ให้นายทะเบียนหรือรอนายทะเบียนสหกรณ์ ร้องทุกข์หรือฟ้องคดีแทนสหกรณ์ได้ และให้พนักงานอัยการรับว่าต่างให้สหกรณ์ โดยให้สหกรณ์เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการร้องทุกข์ ฟ้องคดีหรือการว่าต่างแก่นายทะเบียนสหกรณ์ รอนายทะเบียนสหกรณ์ หรือพนักงานอัยการแล้วแต่กรณี”

ในมาตรา 21 ของพระราชบัญญัติสหกรณ์ เป็นเรื่องที่กฎหมายกำหนดให้นายทะเบียนสหกรณ์ หรือรอนายทะเบียนสหกรณ์ ดำเนินการทั้งทางแพ่งและทางอาญาแก่กรรมการ ผู้จัดการ หรือเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ ที่ทำความเสียหายแก่สหกรณ์ แล้วสหกรณ์เพิกเฉยไม่ดำเนินการใด ๆ

การกระทำการของสหกรณ์ ต้องอยู่ภายใต้อำนาจกระทำการตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 46 ซึ่งบัญญัติไว้ดังนี้

“มาตรา 46 เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ให้สหกรณ์มีอำนาจกระทำการดังต่อไปนี้

- (1) ดำเนินธุรกิจ การผลิต การค้า การบริการ และอุตสาหกรรม เพื่อประโยชน์ของสมาชิก
- (2) ให้สวัสดิการหรือการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกและครอบครัว
- (3) ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่สมาชิก
- (4) ขอหรือรับความช่วยเหลือทางวิชาการจากทางราชการ หน่วยงานของต่างประเทศ หรือบุคคลอื่นใด

- (5) รับฝากเงินประเภทออมทรัพย์ หรือประเภทประจำจากสมาชิก หรือสหกรณ์อื่นได้ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์
- (6) ให้อู่ให้สินเชื่อ ให้เช่า ให้เช่าซื้อ โอน รับจํานํา หรือรับจํานอง ซึ่งทรัพย์สินแก่สมาชิก หรือของสมาชิก
- (7) จัดให้ได้มา ซื้อ ตีอกรรมสิทธิ์ หรือทรัพย์สิน ครอบครอง กู้ยืม เข้า รับโอนสิทธิการเช่า หรือสิทธิการเช่าซื้อ จํานอง หรือจํานํา ขายหรือจําหน่ายด้วยวิธีอื่นใดซึ่งทรัพย์สิน
- (8) ให้อสหกรณ์อื่นกู้ยืมเงินได้ตามระเบียบของสหกรณ์ ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์
- (9) ดำเนินกิจการอย่างอื่นบรรดาที่เกี่ยวกับ หรือเนื่องในการจัดให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์”

แต่เนื่องจากอำนาจกระทำการของสหกรณ์ที่กำหนดไว้ในมาตรา 46 นี้ เป็นอำนาจกระทำการที่ใช้กับสหกรณ์ทุกประเภท ในการจดทะเบียนสหกรณ์แต่ละประเภท จึงต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ ว่าสหกรณ์มีวัตถุประสงค์จะกระทำการอะไรบ้าง เช่น ข้อบังคับของสหกรณ์ออมทรัพย์ซึ่งเป็นสหกรณ์การเงิน จะมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับเรื่องของการส่งเสริมการออม การให้บริการทางการเงิน การรับฝาก และการลงทุน เป็นวัตถุประสงค์

นอกจากเรื่องของอำนาจกระทำการแล้ว ในเรื่องของการนำเงินของสหกรณ์ไปฝากหรือไปลงทุนเพื่อหาประโยชน์นั้น พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 62 ได้บัญญัติไว้ ดังนี้

“มาตรา 62 เงินของสหกรณ์นั้น สหกรณ์อาจฝากหรือลงทุนได้ดังต่อไปนี้

- (1) ฝากในชุมนุมสหกรณ์หรือสหกรณ์อื่น
- (2) ฝากในธนาคาร หรือฝากในสถาบันการเงินที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือหรือทางการเงินแก่สหกรณ์
- (3) ซื้อหลักทรัพย์ของรัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจ
- (4) ซื้อหุ้นของธนาคาร ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์
- (5) ซื้อหุ้นของชุมนุมสหกรณ์หรือสหกรณ์อื่น
- (6) ซื้อหุ้นของสถาบันที่ประกอบธุรกิจอันทำให้เกิดความสะดวกหรือส่งเสริมความเจริญแก่กิจการของสหกรณ์โดยได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์
- (7) ฝากหรือลงทุนอย่างอื่น ตามที่คณะกรรมการพัฒนาสหกรณ์แห่งชาติกำหนด”

จะเห็นได้ว่า การนำเงินของสหกรณ์ไปฝากหรือลงทุนนั้น จะหวังเพียงได้ประโยชน์ตอบแทนอย่างเดียวไม่ได้ จะต้องดูว่ากฎหมายสหกรณ์เปิดโอกาสให้กระทำได้หรือไม่ด้วย และที่สำคัญการฝากหรือลงทุนที่มีผลตอบแทนสูง อาจมีความเสี่ยงสูงอยู่ด้วยเสมอ

การบริหารการเงินของสหกรณ์ออมทรัพย์นั้น ส่วนใหญ่อยู่ที่การให้เงินกู้แก่สมาชิก และการให้เงินกู้แก่สหกรณ์อื่น การนำเงินไปฝากหรือลงทุนอย่างอื่นนั้น มีไม่มากนัก การให้เงินกู้ของสถาบันการเงินโดยทั่วไปนั้น มีหลักในการพิจารณาดังนี้

1. ความจำเป็นในการขอกู้
2. ความสามารถในการชำระหนี้ของผู้กู้
3. หลักประกัน
4. ระยะเวลาการชำระหนี้
5. พฤติกรรมของผู้ขอกู้

สำหรับการให้เงินกู้แก่สมาชิกนั้น ข้อบังคับของสหกรณ์ออมทรัพย์ได้กำหนดหลักการที่สำคัญไว้ ดังนี้

“ข้อ ความมุ่งหมายแห่งเงินกู้ เงินกู้ ซึ่งให้แก่สมาชิกไม่ว่าประการใด ๆ จะให้ได้แต่เฉพาะเพื่อการอันจำเป็นหรือมีประโยชน์ตามที่คณะกรรมการดำเนินการเห็นสมควร

ให้คณะกรรมการดำเนินการสอดส่องและกวดขันการใช้เงินกู้ของสมาชิกให้ตรงตามความมุ่งหมายที่ให้เงินกู้ นั้น”

ดูจากสาระสำคัญของข้อบังคับ จะเห็นได้ว่า การให้เงินกู้แก่สมาชิกนั้น สหกรณ์ไม่ได้ให้เงินกู้ตามความต้องการของสมาชิก แต่การให้เงินกู้แก่สมาชิกนั้น เป็นหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการดำเนินการที่จะต้องพิจารณาถึง

- ความจำเป็นที่จะต้องกู้
- การใช้ประโยชน์จากเงินกู้

เมื่อให้เงินกู้แก่สมาชิกไปแล้ว ข้อบังคับยังกำหนดให้คณะกรรมการดำเนินการต้องสอดส่องและกวดขันการใช้เงินกู้ของสมาชิกให้เป็นไปตามความมุ่งหมายที่ขอกู้ด้วย ถ้านำเงินกู้ไปใช้ไม่ตรงตามความมุ่งหมายที่ขอกู้ สหกรณ์สามารถเรียกคืนเงินกู้ทั้งหมดได้ทันที พร้อมทั้งดอกเบี้ยที่ข้อบังคับของสหกรณ์กำหนดไว้ดังนี้ เพราะไม่ต้องการให้สมาชิกต้องมีหนี้สินกับสหกรณ์โดยเหตุอันไม่สมควร เพราะสหกรณ์ส่งเสริมเรื่องการออม เพื่อสร้างวินัยทางการเงินให้กับสมาชิก สหกรณ์จึงต้องพยายามทำความเข้าใจกับสมาชิกในเรื่องของเงินกู้ ให้ได้แก่หลักการที่ว่า “การกู้ไม่ใช่สิทธิการกู้เป็นเรื่องของความจำเป็น” ปัจจุบันนี้ทุกสหกรณ์ออมทรัพย์ จะมีปัญหาเหมือนกันหมด คือ “การกู้เป็นประจำ” ในเรื่องของการควบคุมเงินกู้ นั้น ข้อบังคับของสหกรณ์ได้กำหนดไว้ดังนี้

“ข้อ การควบคุมหลักประกันและการเรียกคืนเงินกู้ให้คณะกรรมการดำเนินการตรวจควบคุมให้เงินกู้ทุกรายการมีหลักประกันตามที่กำหนดไว้ในระเบียบของสหกรณ์ และเมื่อคณะกรรมการดำเนินการเห็นว่าหลักประกันสำหรับเงินกู้รายใดเกิดบกพร่อง ผู้กู้จะต้องแก้ไขให้คืนดีภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการดำเนินการกำหนด

ในกรณีอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ ให้ถือว่าเงินกู้ไม่ว่าประเภทใด ๆ เป็นอันถึงกำหนดส่งคืนโดยสิ้นเชิง พร้อมทั้งดอกเบี้ยในทันทีโดยมิพัก ต้องคำนึงถึงกำหนดระยะเวลาที่ให้ไว้ และให้คณะกรรมการดำเนินการเรียกคืนโดยไม่ชักช้า

- (1) เมื่อสมาชิกผู้กู้ออกจากสหกรณ์ไม่ว่าเพราะเหตุใด ๆ
- (2) เมื่อปรากฏต่อคณะกรรมการดำเนินการว่า ผู้กู้นำเงินกู้ไปใช้ผิดความมุ่งหมายที่ไว้เงินกู้นั้น
- (3) เมื่อคณะกรรมการดำเนินการเห็นว่า หลักประกันสำหรับเงินกู้รายใดเกิดบกพร่องและผู้กู้มิได้จัดการแก้ไขคืนภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการดำเนินการกำหนด
- (4) เมื่อค้างส่งเงินงวดชำระหนี้ไม่ว่าเงินต้นหรือดอกเบี้ย ติดต่อกันเป็นเวลาถึงสองเดือนหรือผิดนัดการส่งเงินงวดชำระหนี้ดังกล่าวนั้นถึงสามคราวสำหรับเงินกู้รายหนึ่ง ๆ

ในกรณีที่ผู้ค้ำประกันต้องรับผิดชอบชำระหนี้แทนผู้กู้ตามที่กล่าวในวรรคก่อนและไม่สามารถชำระหนี้คืนโดยสิ้นเชิงได้ เมื่อผู้ค้ำประกันร้องขอ คณะกรรมการดำเนินการอาจผ่อนผันให้ผู้ค้ำประกันชำระเป็นงวดรายเดือน จนครบจำนวนตามที่ผู้กู้ได้ทำหนังสือขอกู้ไว้ต่อสหกรณ์ก็ได้

การดำเนินการตามข้อบังคับของสหกรณ์ข้อนี้ คณะกรรมการจะต้องทำความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

เงื่อนไขการเรียกหนี้คืน

การเรียกคืนต้องเรียกคืนทั้งจำนวนรวมทั้งดอกเบี้ย

เรียกคืนจากผู้กู้ไม่ได้ต้องเรียกจากผู้ค้ำประกัน

ถ้าผู้ค้ำประกัน ไม่สามารถชำระหนี้โดยสิ้นเชิงได้กรรมการอาจผ่อนผันได้ ตามที่ผู้กู้

ทำสัญญาไว้

สิ่งที่เป็นปัญหาในการดำเนินการตามข้อบังคับข้อนี้คือคณะกรรมการเอาเรื่องของการทวงหนี้กับเรื่องของการ ได้รับชำระหนี้ไปรวมเข้าด้วยกัน จนทำให้เกิดการละเลยการปฏิบัติตามข้อบังคับ เพราะคิดว่าทวงแล้วก็คงไม่มีให้เลยไม่มีมติให้ทวงหนี้ตามที่ข้อบังคับกำหนด การทวงหนี้เป็นเรื่องหนึ่ง

การได้รับชำระหนี้หรือไม่เป็นอีกเรื่องหนึ่ง เมื่อข้อบังคับกำหนดให้เรียกหนี้คืนตามเงื่อนไขที่กำหนด กรรมการดำเนินการต้องดำเนินการตามข้อบังคับ การไม่ดำเนินการตามข้อบังคับเป็นการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่หรือไม่เป็นเรื่องน่าพิจารณา

สำหรับข้อบังคับที่จำเป็นต้องนำมากล่าวในที่นี้อีกข้อหนึ่งเป็นเรื่องของการหักจำนวนเงินที่สมาชิกต้องรับผิดชอบต่อสหกรณ์ ซึ่งได้กำหนดไว้ดังนี้

“ข้อการหักจำนวนเงินซึ่งสมาชิกต้องรับผิดชอบต่อสหกรณ์ในการจ่ายคืนจำนวนเงินดังกล่าวในข้อ.....สหกรณ์มีอำนาจหักจำนวนเงินซึ่งสมาชิกต้องรับผิดชอบต่อสหกรณ์ออกก่อน ”

เรื่องนี้คณะกรรมการดำเนินการกับผู้จัดการต้องกำหนดแนวทางในการปฏิบัติในกรณีที่ ต้องจ่ายเงินคืนให้แก่สมาชิกให้ดี เพราะสหกรณ์มีอำนาจหักได้ทั้งผู้กู้และผู้ค้าประกัน เพราะข้อบังคับ กำหนดไว้ถึงเรื่องการหักจำนวนเงินที่สมาชิกต้องรับผิดชอบต่อสหกรณ์ หากไม่หักไว้หากสหกรณ์เกิดความเสียหายคงต้องหาผู้รับผิดชอบในเรื่องนี้ต่อไป

ที่กล่าวนี้เป็นเรื่องพิจารณาถึงอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการในส่วนหนึ่ง ที่เกี่ยวกับกฎหมายสหกรณ์และข้อบังคับของสหกรณ์ นอกจากที่กล่าวมาแล้วคณะกรรมการดำเนินการจะต้องดูอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการในข้อบังคับข้อที่ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ดำเนินการด้วยนอกจากนั้นกรรมการดำเนินการที่มีตำแหน่งต่างๆ เช่น ประธานกรรมการ รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และคณะกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งจากคณะกรรมการดำเนินการให้เป็น กรรมการ เงินกู้ กรรมการอำนวยการ กรรมการสวัสดิการ หรือกรรมการการศึกษา ฯลฯ จะต้องดูข้อบังคับในส่วน อำนาจหน้าที่ของแต่ละคนแต่ละคณะ ให้เข้าใจและปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามข้อบังคับด้วย สำหรับ ผู้จัดการต้องดูข้อบังคับในเรื่องอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการและต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามนั้น สำหรับ เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์นั้นควรปฏิบัติงานและรับผิดชอบงานไปตามตำแหน่งหน้าที่ของแต่ละคน

นอกจากกฎหมายและข้อบังคับดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีเรื่องของระเบียบของสหกรณ์ กฎกระทรวง ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ คำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ ประกาศนายทะเบียนสหกรณ์ มติของคณะกรรมการดำเนินการและมติของที่ประชุมใหญ่ ซึ่งใครเกี่ยวข้องในเรื่องใดจะต้องปฏิบัติให้ ถูกต้องด้วย

ความรับผิดชอบในทางแพ่งเกิดขึ้นได้อย่างไร ความรับผิดชอบในทางแพ่งที่เกิดขึ้นในสหกรณ์ ออมทรัพย์นั้นเกิดขึ้นได้ในหลายกรณีและแยกไปตามลักษณะของหน้าที่และความรับผิดชอบ และมูลเหตุ ที่เกิด ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ ดังนี้

ตัวการตัวแทน

การปฏิบัติหน้าที่ในฐานะกรรมการ (นิติบุคคลทั่วไป , บริษัท)

ละเมิด

การกั้ยืม

การค้าประกัน

ความรับผิดชอบในทางแพ่งเรื่องต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานี้ มักมีมูลเหตุจากความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสหกรณ์ไม่ว่ากรณีใด ๆ เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นสหกรณ์จำเป็นต้องหาผู้รับผิดชอบ ผู้กระทำการในเรื่องนั้น ๆ จะต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับหลักสำคัญดังนี้

- ผู้กระทำมีอำนาจหรือไม่
- ได้กระทำการภายใต้ขอบอำนาจของตำแหน่งหน้าที่หรือไม่
- ได้ละเว้นการกระทำที่จะต้องทำตามอำนาจหน้าที่หรือไม่
- ได้กระทำไปเกินขอบอำนาจหน้าที่หรือไม่
- ได้กระทำไปโดยประมาทเลินเล่อหรือไม่

การกระทำทั้งหมดตามที่ได้กล่าวมานี้ จะเป็นมูลเหตุที่นำไปสู่ความรับผิดชอบในทางแพ่งซึ่งในพระราชบัญญัติสหกรณ์มิได้กำหนดเรื่องความรับผิดชอบของกรรมการดำเนินการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ ตลอดจนสมาชิกของสหกรณ์ไว้ จึงต้องใช้บทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาบังคับใช้ดังนี้

1. คณะกรรมการดำเนินการเป็นผู้ดำเนินการของสหกรณ์และเป็นผู้แทนของสหกรณ์ ในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก รวมทั้งมีอำนาจในการมอบหมายให้กรรมการหรือผู้จัดการไปทำการแทนสหกรณ์ได้ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว คณะกรรมการดำเนินการ จึงมีฐานะเป็นทั้งตัวการและตัวแทน ทั้งนี้ยอมแล้วแต่การกระทำเป็นเรื่อง ๆ ไป ในบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของตัวการตัวแทนและบุคคลภายนอกไว้ ในมาตราต่าง ๆ ดังนี้

“ มาตรา 812 ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นอย่างใด ๆ เพราะความประมาทเลินเล่อของตัวแทนก็ดี เพราะไม่ทำการเป็นตัวแทนก็ดี หรือเพราะทำการโดยปราศจากอำนาจหรือนอกเหนืออำนาจที่ดี ท่านว่าตัวแทนจะต้องรับผิดชอบ”

ในการดำเนินงานของสหกรณ์นั้น เนื่องจากตัวสหกรณ์เป็นนิติบุคคลจึงต้องมีผู้แทนในการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 51 ประกอบกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 70 ดังนั้นการปฏิบัติหน้าที่ของกรรมการดำเนินการหรือผู้จัดการนั้นจะต้องอยู่ในกรอบของมาตรา 812 คือ ต้องระมัดระวังมิให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์เพราะเหตุต่าง ๆ ดังนี้

ความประมาทเลินเล่อ

การไม่ทำการเป็นตัวแทน

- กระทำการโดยปราศจากอำนาจ
- กระทำกรนอกเหนืออำนาจ

หากเกิดการกระทำดังกล่าวนี้จนเป็นเหตุให้สหกรณ์ต้องได้รับความเสียหาย คณะกรรมการดำเนินการจะต้องรับผิดชอบต่อสหกรณ์เป็นเรื่อง ๆ ไปเป็นที่น่าสังเกตว่าบทบัญญัติของมาตรา 812 นี้ กำหนดหลักการไว้คล้ายกับเรื่องละเมิดตามมาตรา 420 ในการดำเนินคดีสหกรณ์จะต้องพิจารณาให้ถือว่าเป็นความผิดในฐานะตัวแทนหรือความผิดฐานละเมิด เพราะมีอายุความต่างกัน เพราะความผิดในฐานะตัวแทนใช้อายุความทั่วไปมีกำหนดสิบปี แต่อายุความละเมิดนั้นมีเพียงหนึ่งปี

2. ความผูกพันระหว่างตัวการตัวแทนและบุคคลภายนอก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดไว้เป็นบททั่วไปในมาตรา 820 และในส่วนของบริษัทตามมาตรา 1167 ดังนี้

“มาตรา 820 ตัวการย่อมมีความผูกพันต่อบุคคลภายนอก ในกิจการทั้งหลายที่ตัวแทนหรือตัวแทนช่วงได้กระทำไปภายในขอบอำนาจแห่งฐานตัวแทน”

“มาตรา 1167 ความเกี่ยวพันกันในระหว่างกรรมการและบริษัทและบุคคลภายนอกนั้น ท่านให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้ ว่าด้วยตัวแทน”

เรื่องนี้เป็นเรื่องความรับผิดชอบของสหกรณ์ที่มีต่อบุคคลภายนอกในกรณีที่คณะกรรมการดำเนินการ หรือผู้ที่คณะกรรมการดำเนินการมอบหมายหรือมอบอำนาจให้ไปกระทำการใด ๆ ในนามของสหกรณ์ เช่น เรื่องของการจัดซื้อจัดจ้าง หรือการผูกพันทางนิติสัมพันธ์อื่นใด

“การปฏิบัติหน้าที่ของกรรมการ เรื่องนี้ในกฎหมายและข้อบังคับของสหกรณ์มิได้กำหนดไว้ แต่จากการศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบของกรรมการของบริษัทนั้น ศาลฎีกาได้นำเอาบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1168 มาเป็นหลักในการพิจารณาการปฏิบัติหน้าที่ที่ผู้เขียนได้นำเรื่องนี้มาเขียนไว้ เพราะในกฎหมายสหกรณ์และข้อบังคับของสหกรณ์มิได้กำหนดเรื่องนี้ไว้ แต่ในทางพิจารณาคดีศาลอาจใช้หลักของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4 ที่ให้ใช้หลักกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งมาพิจารณาคดี สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของกรรมการบริษัทนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1168 มีส่วนที่เป็นสาระสำคัญ ดังนี้

“มาตรา 1168 ในอันที่จะประกอบกิจการของบริษัทนั้น กรรมการต้องใช้ความเอื้อเพื่อสอดส่องอย่างบุคคลค้าขายผู้ประกอบด้วยความระมัดระวัง

ว่าโดยเฉพา กรรมการต้องรับผิดชอบร่วมกันในประการต่าง ๆ ดังกล่าวต่อไปนี้
คือ.....

บทบัญญัติดังกล่าวมาข้างบนนี้ให้ใช้บังคับตลอดจนถึงบุคคลซึ่งเป็นผู้แทนของกรรมการด้วย

4. ความรับผิดของคณะกรรมการดำเนินการต่อสหกรณ์ กฎหมายสหกรณ์ไม่ได้กำหนดไว้ว่าคณะกรรมการดำเนินการจะต้องรับผิดต่อสหกรณ์อย่างไรแต่ความรับผิดของผู้แทนนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 76 ดังนี้

“มาตรา 76 ถ้าการกระทำตามหน้าที่ของผู้แทนของนิติบุคคลหรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคลเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น นิติบุคคลนั้นต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น แต่ไม่สูญเสียสิทธิที่จะไล่เบี้ยเอาแก่ผู้ก่อความเสียหาย

ถ้าความเสียหายแก่บุคคลอื่นเกิดจากการกระทำที่ไม่อยู่ในขอบวัตถุประสงค์หรืออำนาจหน้าที่ของนิติบุคคล บรรดาบุคคลดังกล่าวตามวรรคหนึ่งที่ได้เห็นชอบให้กระทำการนั้นหรือได้เป็นผู้ทำการดังกล่าว ต้องร่วมกันรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ได้รับความเสียหายนั้น”

เรื่องนี้ถ้าคณะกรรมการดำเนินการได้กระทำไปตามอำนาจหน้าที่แต่เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นสหกรณ์ต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหาย แต่สหกรณ์ยังมีสิทธิไล่เบี้ยเอาแก่กรรมการได้ แต่ถ้าคณะกรรมการดำเนินการ ไปนอกเหนือจากวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ สหกรณ์ไม่ต้องรับผิดชอบเป็นเรื่องที่กรรมการจะต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกเป็นการส่วนตัว

5. ความรับผิดการกระทำโดยละเมิด การกระทำโดยละเมิดนั้นในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติหลักการไว้ในมาตรา 420 ดังนี้

“มาตรา 420 ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย ให้เขาเสียหายถึงชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”

ความรับผิดนี้สหกรณ์จะต้องพิจารณาให้ดีเพราะมีผลเกี่ยวกับเรื่องของอายุความตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในเรื่องของตัวการและตัวแทน หลักสำคัญคือการกระทำผิดในมาตรานี้ในสหกรณ์นั้นจะเป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามปกติมิใช่การปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตัวการหรือตัวแทน เช่นกรณีเจ้าหน้าที่จ่ายเงินกู้ให้แก่สมาชิกโดยมิได้มีการตรวจสอบว่าผู้กู้และผู้ค้ำประกันได้ลงนามในหนังสือกู้และหนังสือค้ำประกันให้ครบถ้วน จนเป็นเหตุให้สหกรณ์ไม่อาจฟ้องคดีได้การกระทำของเจ้าหน้าที่ดังนี้ย่อมเป็นการกระทำละเมิดต่อสหกรณ์

6. ความรับผิดจากการกู้ยืม การที่สมาชิกกู้ยืมเงินจากสหกรณ์สหกรณ์เป็นเจ้าหนี้สมาชิกเป็นลูกหนี้ ลูกหนี้มีหน้าที่ต้องชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้ให้ครบถ้วน ไม่ว่าจะคงเป็นสมาชิกอยู่หรือพ้นจากสมาชิกภาพไปแล้ว หากสมาชิกถึงแก่ความตายหนี้้นั้นยังผูกพันไปถึงทายาทและกองมรดกอีกด้วย

7. ความรับผิดชอบจากการค้าประกัน ในกรณีที่มีการค้าประกันเงินกู้ด้วยบุคคลผู้ค้าประกันต้องผูกพันความรับผิดชอบไปจนกว่าหนี้หนี้จะได้รับชำระครบถ้วนแล้ว ครอบคลุมหนี้ที่ยังไม่ได้รับชำระครบถ้วน หรือการค้าประกันมิได้สิ้นสุดลงด้วยเหตุใด ๆ ที่จะอ้างได้ตามกฎหมาย เช่นการปลดหนี้ การเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญแห่งหนี้ การขยายระยะเวลาการชำระหนี้ ฯลฯ ผู้ค้าประกันจะต้องผูกพันรับผิดชอบอยู่ตลอดไป แม้จะพ้นจากสมาชิกภาพไปแล้วก็ตามไม่เป็นเหตุให้หลุดพ้นจากความรับผิดชอบในฐานะผู้ค้าประกัน และจะยกเลิกการค้าประกันนั้นหาได้ไม่ เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากเจ้าหนี้ เว้นแต่ผู้ค้าประกันได้ถึงแก่ความตายก่อนที่จะต้องรับชำระหนี้ในฐานะผู้ค้าประกัน การค้าประกันนั้นย่อมสิ้นสุดลงด้วยความตายของผู้ค้าประกัน แต่หากภาระความรับผิดชอบตามสัญญาการค้าประกันได้เกิดขึ้นแล้วถึงแม้ผู้ค้าประกันถึงแก่ความตาย ความรับผิดชอบของผู้ค้าประกันย่อมผูกพันไปถึงทายาทและกองมรดกของผู้ค้าประกันด้วย

จากความรับผิดชอบทางแพ่งในกรณีต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีเรื่องต่าง ๆ ที่อาจเป็นเหตุให้เกิดความรับผิดชอบทางแพ่งได้หากกรรมการดำเนินการ ผู้จัดการ และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ มิได้กำหนดแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละฝ่ายให้ชัดเจน เพราะมีประเด็นที่ได้เกิดปัญหาขึ้นในหลายสหกรณ์ ได้แก่เรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- เรื่องอายุความในการฟ้องคดี
- การปฏิบัติตามคำพิพากษา
- การบังคับคดี
- การให้เงินกู้แก่สมาชิกที่ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ในคดีล้มละลาย
- การขอรับชำระหนี้ในกรณีสมาชิกถูกพิทักษ์ทรัพย์ เด็ดขาดในคดีล้มละลาย
- การแบ่งหนี้ระหว่างผู้ค้าประกัน

สิ่งต่าง ๆ ดังได้กล่าวมานี้เป็นเรื่องที่คณะกรรมการดำเนินการ ผู้จัดการและเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์จะต้องพยายามศึกษาหาความรู้ต่อไป เพื่อประโยชน์แก่การทำความเข้าใจบทบัญญัติของกฎหมายจึงได้นำคำพิพากษากฎีกา ในคดีที่พอจะถือเป็นแบบอย่างได้ มาเสนอไว้ท้ายบทความนี้ด้วย

ความรับผิดชอบทางอาญา นอกจากความรับผิดชอบในทางแพ่งแล้วหากกรรมการดำเนินการหรือเจ้าหน้าที่สหกรณ์ ได้ปฏิบัติหน้าที่หรือกระทำการใดๆ โดยมีเจตนาไม่สุจริตหรือร่วมกับผู้อื่นในการทำให้เกิดการกระทำที่ไม่สุจริต โดยหวังได้ประโยชน์จากสหกรณ์ ซึ่งอาจเป็นทรัพย์สินหรือสิทธิประโยชน์อื่นใด การกระทำเช่นนั้นอาจเป็นการกระทำผิดทางอาญาก็ได้ แต่การกระทำผิดในทางอาญานั้นถือเอาเจตนาในการกระทำความผิดเป็นสำคัญ ซึ่งประมวลกฎหมายอาญามาตรา 59 ได้บัญญัติไว้ดังนี้

“มาตรา 59 บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนาเว้นแต่จะได้กระทำโดยประมาท ในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยประมาทหรือเว้นแต่กรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยแจ้งชัดให้ต้องรับผิดชอบแม้ได้กระทำโดยไม่เจตนา

การกระทำโดยเจตนา ได้แก่การกระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำและในขณะที่เดียวกันผู้กระทำประสงค์ต่อผล หรือย่อมนิ่งเห็นผลของการกระทำนั้น

ถ้าผู้กระทำมิได้รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด จะถือว่าผู้กระทำประสงค์ต่อผล หรือย่อมนิ่งเห็นผลของการกระทำนั้นมิได้

การกระทำโดยประมาท ได้แก่การกระทำความผิดโดยมิได้เจตนา แต่กระทำโดยปราศจากความระมัดระวัง ซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ และผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นนั้นได้ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่

การกระทำ ให้หมายความรวมถึงการให้เกิดผลอันหนึ่งอันใดขึ้น โดยงดเว้นการที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผลนั้นด้วย”

นอกจากผู้กระทำผิดทางอาญาจะกระทำผิดด้วยตนเองแล้ว อาจเป็นผู้ส่งเสริมให้ผู้อื่นกระทำความผิด หรืออาจร่วมกันกระทำความผิดกับบุคคลอื่นก็ได้ โดยประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติไว้ดังนี้

“มาตรา 83 ในกรณีความผิดใดเกิดขึ้น โดยการกระทำของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ผู้ที่ได้ร่วมกระทำความผิดด้วยกันนั้นเป็นตัวการ ต้องระวางโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น”

“มาตรา 84 ผู้ใดก่อให้เกิดผู้อื่นกระทำความผิดไม่ว่าด้วยการใช้บังคับ ชูเชิญ จ้างวาน หรือยุยงส่งเสริม หรือด้วยวิธีอื่นใด ผู้นั้นเป็นผู้ใช้ให้กระทำความผิด

ถ้าผู้ถูกใช้กระทำความผิดนั้น ผู้ใช้ต้องรับโทษเสมือนเป็นตัวการ ถ้าความผิดมิได้กระทำลง ไม่ว่าจะเป็เพราะผู้ถูกใช้ไม่ยอมกระทำ ยังไม่ได้กระทำหรือเหตุอื่นใด ผู้ใช้ต้องระวางโทษเพียงหนึ่งในสามของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น”

จากบทบัญญัติของมาตรา 83, และมาตรา 84 จะเห็นได้ว่าการกระทำผิดในทางอาญานั้น หากร่วมกันกระทำความผิด หรือส่งเสริมให้ผู้อื่นกระทำความผิด ผู้ร่วมกระทำความผิดหรือผู้ที่ส่งเสริมให้ผู้อื่นกระทำความผิด ย่อมได้รับโทษเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิด

ความคิดในทางอาญา ที่เกี่ยวกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ นั้น อาจเกิดขึ้นได้กับทุกคนทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับกระทำของแต่ละบุคคล จากคดีความที่ปรากฏ ในสหกรณ์ออมทรัพย์นั้น มีผู้กระทำความผิดทางอาญาที่ประกอบด้วย

กรรมการดำเนินการ

ผู้จัดการสหกรณ์

เจ้าหน้าที่สหกรณ์

สมาชิกสหกรณ์

ซึ่งในทางอาญาความคิดทางอาญาที่เกิดขึ้นในสหกรณ์ออมทรัพย์โดยทั่วไปมักจะเป็นความคิดเกี่ยวกับ เรื่องต่างๆ ดังนี้

- ความผิดเกี่ยวกับเอกสาร
- ความผิดฐานฉ้อโกง/-ความผิดฐานโกงเจ้าหน้าที่
- ความผิดฐานยักยอก

ความผิดเกี่ยวกับเอกสาร คดีที่เกิดขึ้นในสหกรณ์ออมทรัพย์ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการ แก่ไขสลิปเงินเดือน เพื่อให้มีเงินเหลือมากกว่าความเป็นจริงการปลอมลายมือชื่อผู้ค้าประกัน การปลอมลายมือชื่อคู่สมรสของผู้กู้และผู้ค้าประกัน การปลอมลายมือชื่อในการกู้เงิน การกระทำ เหล่านี้เป็นการกระทำความผิดในทางอาญาทั้งสิ้น ซึ่งประมวลกฎหมายอาญามาตรา 264 ได้บัญญัติไว้ ดังนี้

มาตรา 264 ผู้ใดทำเอกสารปลอมขึ้นทั้งฉบับหรือแต่ส่วนหนึ่งส่วนใด หรือเติม หรือ ตัดทอนข้อความหรือแก้ไขด้วยการกระทำใด ๆ ในเอกสารที่แท้จริง หรือประทับตราปลอม หรือลงลายมือชื่อปลอมในเอกสารโดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือ ประชาชน ถ้าได้กระทำเพื่อให้ผู้หนึ่งผู้ใดหลงเชื่อว่าเป็นเอกสารที่แท้จริง ผู้นั้นกระทำความผิดฐานปลอมเอกสารต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ผู้ใดกรอกข้อความลงในแผ่นกระดาษหรือวัตถุอื่นใด ซึ่งมีลายมือชื่อผู้อื่นโดยไม่ได้ รับความยินยอม หรือโดยฝ่าฝืนคำสั่งของผู้อื่นนั้น ถ้าได้กระทำเพื่อนำเอาเอกสารนั้นไปใช้ในกิจการที่อาจเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือประชาชนให้ถือว่าผู้นั้นปลอมเอกสาร ต้องระวางโทษเช่นเดียวกัน”

ความผิดฐานฉ้อโกง การกระทำความผิดฐานฉ้อโกงนั้นแบ่งออกเป็นหลายลักษณะ แตกต่างออกไปตามรูปแบบของการกระทำความผิด การกระทำความผิดฐานฉ้อโกงโดยทั่วไปนั้น บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 341 ดังนี้

“มาตรา 341 ผู้ใดโดยทุจริตหลอกลวงผู้อื่นด้วยการแสดงข้อความที่เป็นเท็จ หรือ ปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง และโดยการหลอกลวงดังว่านั้น ได้ไปซึ่งทรัพย์สิน จากผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม หรือทำให้ผู้หลอกลวงหรือบุคคลที่สาม ทำ ถอนหรือ

ทำลายเอกสารสิทธิ์ ผู้นั้นกระทำความผิดฐานฉ้อโกงต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ในเรื่องของการฉ้อโกงนั้นมักจะมี ความเกี่ยวข้องกับเรื่องของการทำและใช้เอกสารปลอม สหกรณ์คงต้องพิจารณาให้ดูว่าจะใช้ฐานความผิดใดในการดำเนินคดี

ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้ สมาชิกผู้กู้หรือผู้ค้ำประกันหรือทายาทของผู้กู้และผู้ค้ำประกัน จะต้องระมัดระวังเรื่องความผิดฐานโกงเจ้าหนี้ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 350 ที่บัญญัติว่า

“มาตรา 350 ผู้ใดเพื่อมิให้เจ้าหนี้ของตนหรือของผู้อื่นได้รับชำระหนี้ทั้งหมดหรือ แต่บางส่วน ซึ่งได้ใช้หรือจะใช้สิทธิเรียกร้องทางศาลให้ชำระหนี้ ย้ายไปเสียซ่อนเร้นหรือ โอนไปให้แก่ผู้อื่นซึ่งทรัพย์สินใดก็ดี แกล้งให้ตนเองเป็นหนี้จำนวนใดอันไม่เป็นความจริงก็ดี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปีหรือปรับไม่เกินสี่พันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ”

การกระทำความผิดฐานโกงเจ้าหนี้นั้นเป็นเรื่องของการกระทำผิดระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ โดยมีสาระสำคัญที่จะต้องให้ความสนใจดังนี้

- เพื่อมิให้เจ้าหนี้ของตนหรือผู้อื่นได้รับชำระหนี้.....
- ซึ่งได้ใช้หรือจะใช้สิทธิเรียกร้องทางศาล.....
- ย้ายไป ซ่อนเร้น หรือโอนไปให้แก่ผู้อื่นซึ่งทรัพย์สิน.....
- แกล้งให้ตนเองเป็นหนี้จำนวนใดอันไม่เป็นความจริง.....

การกระทำนี้อาจเกิดขึ้นได้กับผู้กู้ ผู้ค้ำประกัน ที่ได้มีการจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินนับแต่ วันที่สหกรณ์ได้ยื่นโนติสว่าจะฟ้องคดีหากไม่ชำระหนี้ตามที่กำหนด ในกรณีที่กรรมการดำเนินการ สหกรณ์ได้ไปกู้ค้ำประกันเงินกู้ ที่สหกรณ์ของตนไปกู้ยืมมาจากสหกรณ์หรือสถาบันการเงินอื่น หากสหกรณ์ผู้กู้เกิดความเสียหายจนเป็นเหตุให้ไม่สามารถชำระหนี้เงินเป็นเหตุให้สหกรณ์ผู้ให้กู้ ต้องฟ้องคดีต่อศาลให้ชำระหนี้ ซึ่งในกรณีเช่นนี้กรรมการผู้ค้ำประกันเงินกู้ของสหกรณ์ต้องถูกฟ้อง คดีไปด้วย การฟ้องเรียกร้องให้ชำระหนี้เป็นการฟ้องคดีในทางแพ่ง แต่เมื่อถูกฟ้องแล้ว กรรมการผู้ ค้ำประกันทั้งหลายหรือคนใดคนหนึ่ง ไปทำการจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินหรือสร้างหนี้อันเป็นเท็จ ขึ้น อาจเป็นการกระทำผิดทางอาญาตามมาตรานี้ได้

ความผิดฐานยักยอก ความผิดฐานยักยอกเป็นคดีที่เกิดขึ้นในสหกรณ์ออมทรัพย์มาก ที่สุด ผู้กระทำผิดมีทั้งกรรมการดำเนินการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่และบางครั้งลงไปถึงระดับสมาชิก ความผิดฐานยักยอกนั้น ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 352 บัญญัติไว้ดังนี้

“มาตรา 352 ผู้ใดครอบครองทรัพย์สินซึ่งเป็นของผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย เบียด บังเอาทรัพย์สินนั้นเป็นของตนหรือบุคคลที่สามโดยทุจริต ผู้นั้นกระทำความผิดฐานยักยอก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าทรัพย์สินนั้นได้ตกมาอยู่ในความครอบครองของผู้กระทำความผิดเพราะผู้อื่นส่ง มอบให้โดยสำคัญผิดไปด้วยประการใด หรือเป็นทรัพย์สินเสียหายซึ่งผู้กระทำผิดเก็บ ผู้กระทำ ต้องระวางโทษแต่เพียงกึ่งหนึ่ง

สาระสำคัญสำหรับมาตรานี้ คือ

- ผู้ใดครอบครองทรัพย์สินซึ่งเป็นของผู้อื่น
- หรือซึ่งผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย
- เบียดบังเอาทรัพย์สินนั้นเป็นของตนเอง
- หรือบุคคลที่สามโดยทุจริต

คดีที่เกิดขึ้นในสหกรณ์ออมทรัพย์ส่วนใหญ่จะมีสาเหตุมาจากการมอบอำนาจ ให้มารับเงินจากสหกรณ์ ซึ่งผู้รับมอบอำนาจอาจเป็น กรรมการ สมาชิก เจ้าหน้าที่สหกรณ์ หรือบุคคลอื่น ซึ่งเมื่อรับเงินไปแล้วไม่นำไปจ่ายให้แก่ผู้มอบอำนาจ ย่อมเป็นความผิดได้เพราะขณะที่รับเงินไปผู้รับมอบอำนาจ อยู่ในฐานะครอบครองทรัพย์สินซึ่งเป็นของผู้อื่น

การกระทำความผิดของกรรมการดำเนินการสหกรณ์ในฐานะเป็นผู้ดำเนินการกิจการของสหกรณ์อาจกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 353 ซึ่งได้บัญญัติไว้ดังนี้

“มาตรา 353 ผู้ใดได้รับมอบหมายให้จัดการทรัพย์สินของผู้อื่น หรือทรัพย์สินซึ่งผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย กระทำผิดหน้าที่ของตนด้วยประการใด ๆ โดยทุจริต จนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ประโยชน์ในลักษณะที่เป็นทรัพย์สินของผู้นั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

หลักสำคัญของมาตรานี้คือ

- กระทำผิดหน้าที่ของตนด้วยประการใด ๆ โดยทุจริต

คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจถึงอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการที่มีอยู่ในกฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบของสหกรณ์ให้ชัดเจน มิฉะนั้นอาจตกเป็นผู้กระทำความผิดในทางอาญาตามมาตรานี้ก็ได้

สหกรณ์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจและใช้อำนาจเกี่ยวกับการดำเนินงานของสหกรณ์ก็อาจตกเป็นผู้กระทำความผิดทางอาญาได้ เช่น เรื่องของภาษีอากร เรื่องของการส่งจ่ายเช็ค เรื่องเกี่ยวกับพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สหกรณ์ต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง สำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะนายทะเบียน รองนายทะเบียนสหกรณ์นั้นอาจถูกสหกรณ์ฟ้องคดีอาญา ในฐานะเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบได้ ทั้งนี้ต้องดูเป็นเรื่องไป